УДК [025.5:004.77]:027.7

О.А. Дікунова

Криворізький державний педагогічний університет

Бібліотека

ЕЛЕКТРОННИЙ БІБЛІОТЕЧНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СЕРВІС У БІБЛІОТЕЦІ КРИВОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Розглянуто проблеми організації електронного бібліотечно-бібліографічного сервісу. На прикладі бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету проаналізовано окремі аспекти електронного бібліотечно-бібліографічного обслуговування.

Рассмотрены проблемы организации электронного библиотечно-библиографического сервиса. На примере библиотеки Криворожского государственного педагогического университета проанализированы отдельные аспекты электронного библиотечно-библиографического обслуживания.

Problems of organizing digital library and bibliography service are discussed. With the Kryvyi Rih State Pedagogical University Library as an example, certain aspects of digital library and bibliography service are analyzed.

Ключові слова: бібліотека ВНЗ, електронний бібліотечний сервіс, електронні інформаційно-бібліографічні ресурси, електронне бібліотечно-бібліографічне обслуговування, інформаційні запити, віртуальна довідка.

Ключевые слова: библиотека вуза, электронный библиотечный сервис, электронные информационно-библиографические ресурсы, электронное библиотечно-библиографическое обслуживание, информационные запросы, виртуальная справка.

Key words: university library, digital library service, digital bibliographic information resources, digital library and bibliography service, information requests, virtual reference.

У сучасному суспільстві відбувається становлення нового типу людини, якій властиві не лише нове мислення, а й новий світогляд, нові адекватні способи бачити саму себе та навколишній світ. Світ, у якому люди XXI століття

вибудовують свої життєві стратегії, передбачає відмову від успадкованих освітніх інституцій. Навчально-пізнавальна діяльність в умовах сучасності покликана допомогти молодій людині швидко адаптуватися до мінливостей сьогодення, навчитися вчитися, орієнтуватися у великому обсязі інформації.

Посилення ролі глобалізації прискорило перехід на інноваційне навчання через проектно-орієнтовану модель. Платформою для неї стали інформаційно-комунікаційні мережі Інтернет з електронними освітніми ресурсами. Головною особою такої моделі є кваліфікований спеціаліст – «трансфесіонал» – навігатор, який веде пошук, рухається по лабіринту траєкторії сучасної освіти, тобто навчає, як користуватися мережами знань і як їх добувати. Тим самим формується уявлення про «мережеву освітню комунікацію» як простір, у якому є можливість обирати власні варіанти освіти.

Бібліотеки в останні десятиліття втрачають позиції провідного соціального інституту, який забезпечує оперативний і якісний доступ до інформації, а лідером у інформаційній сфері залишається Всесвітня мережа.

Місія бібліотеки ВНЗ – бути центром інтегрованого інформаційного забезпечення навчального і наукового процесів, інформаційно-бібліотечним комплексом, що не тільки зберігає інформацію, а й надає послуги навігації в освітньому просторі, дає змогу забезпечувати онлайновий доступ до світових інформаційних ресурсів, поглиблювати пошук необхідної інформації.

Сучасні фахівці бібліотеки ВНЗ повинні мати універсальні ґрунтовні знання і бути аналітиками інформаційних систем, провідниками інформаційної культури, вміти обирати ефективні стратегії пошуку інформації, виконуючи роль, на думку Т. Добко, «навігатора, комунікатора і менеджера в довідково-бібліографічному та інформаційному обслуговуванні» [1, с. 17].

У вищих навчальних закладах України триває процес масштабного впровадження електронних освітніх ресурсів у навчальний процес. У цьому

контексті підвищується роль бібліотеки ВНЗ до рівня інноваційно-орієнтованого комунікаційного центру, на базі якого здійснюється взаємодія користувачів бібліотеки з мережевими навчально-методичними, науковими, довідковими електронними ресурсами. Виконання такої відповідальної ролі передбачає перехід освітньої та інформаційної функцій бібліотеки на більш високий рівень забезпечення всіх учасників навчального і наукового процесів повною, оперативною і релевантною інформацією.

Актуальною проблемою сьогодні є аналіз бібліотечно-бібліографічної діяльності бібліотеки ВНЗ у контексті сервісного підходу, який передбачає спрямованість професійних суб'єктів різних сфер освітньо-наукової діяльності на максимально комфортне задоволення інформаційних потреб користувачів засобами надання послуг. Результатом бібліотечно-бібліографічної діяльності є інформаційний продукт або послуга, під час створення яких ще на стадії планування обов'язково фіксується мета – якісне задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки.

Впроваджуючи новації та запозичуючи інноваційний досвід університетських бібліотек, що формують і апробують різні моделі (інтелектуально-інформаційний центр, культурно-просвітницький центр тощо), спрямовані на збереження своєї затребуваності й пошук індивідуальності, бібліотека Криворізького державного педагогічного університету (далі – КДПУ) зберігає модель соціально-комунікаційного інституту, удосконалюючи форми і технології електронного бібліотечно-бібліографічного обслуговування.

Поняття електронний бібліотечний сервіс ми розуміємо як професійну сферу діяльності, спрямовану на задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки шляхом надання послуг засобами дистанційних комп'ютерних технологій. Електронний сервіс передбачає автоматизацію процесу бібліотечного обслуговування, обов'язкове перетворення його

результату в електронну форму. Технологічною основою для здійснення електронного сервісу є веб-сайт бібліотеки, що існує в глобальній або локальній інформаційній мережі (залежно від рівня та обмежень доступу розташованих на ньому ресурсів і послуг). Для дотримання принципу комплексності електронне бібліотечне обслуговування повинно включати документальне, бібліотечне та бібліографічне обслуговування, містити електронні аналоги основної бібліографічної продукції, забезпечувати певний спектр традиційних бібліотечних послуг у віртуальному режимі: доступ до документальних масивів, фактографічних і бібліографічних ресурсів; організацію рекомендаційних видань; інтерактивні та комунікативні сервіси.

Проблема інформаційних потреб користувачів є основною для бібліотек ВНЗ та на сьогодні її функції і діяльність змінюються з впровадженням комп'ютеризації та отриманням доступу до мережі Інтернет. Бібліотеки активно використовують мережеві інформаційні технології для вирішення великого спектру завдань, пов’язаних з науковою, освітньою, професійною діяльністю. Сьогодні загальновизнано, що найбільш ефективно бібліотечно-бібліографічне обслуговування для потреб науки та освіти досягається за допомогою створення та функціонування веб-сайтів бібліотек ВНЗ, що стає об’єктивною необхідністю забезпечення різних засобів доступу до інформації. У зв’язку з цим створення і підтримка власного веб-сайту, який би грамотно і професійно відображав діяльність та імідж бібліотеки, стали одними з актуальних напрямів роботи сучасної книгозбірні ВНЗ. Наразі потребують перегляду підходи до створення, інформаційного наповнення й функціонального призначення бібліотечних сайтів, адже в ході дослідження виявлена їх невисока рейтингова позиція серед інших каналів отримання інформації [2, с. 34].

Веб-сайт бібліотеки КДПУ постійно змінюється, стає досконалішим як за дизайном, так і за інформаційним наповненням. Сайт забезпечує якісно нові

можливості реалізації завдань бібліотеки щодо надання користувачам широкого доступу до інформаційних ресурсів та представлення книгозбірні в світовому інформаційному просторі. Важливим елементом його структури є відображення інформації про електронні ресурси і надання електронних послуг.

Основним джерелом автоматизованого бібліографічного пошуку є електронний каталог, що відображає активний фонд бібліотеки КДПУ, та забезпечує багатоаспектний оперативний пошук інформації для виконання різноманітних запитів користувачів. Користувачі бібліотеки, в першу чергу, звертаються до електронного каталогу. Це зумовлено його доступністю в будь-який час доби, простотою використання, доволі великим хронологічним охопленням. Електронний каталог бібліотеки функціонує на базі програмного забезпечення «УФД/Бібліотека». Він має незаперечну перевагу в порівнянні з традиційними каталогами та картотеками на паперових носіях тому, що дозволяє оперативно скорегувати пошук, допускає його гнучкість і багатоваріантність. Бібліотечні працівники, безумовно, надають консультації користувачам щодо пошуку та відбору документів в електронному каталозі. Онлайновий доступ до електронного каталогу як основного бібліографічного ресурсу бібліотеки – важливий показник функціонування електронного сервісу.

Важливою особливістю електронного сервісу бібліотеки КДПУ є забезпечення доступу віддалених користувачів до електронних ресурсів власної генерації бібліотеки (лінійні бібліографічні ресурси), зокрема бібліографічної продукції – тематичних списків літератури, списків нових надходжень, бібліографічних покажчиків (біобібліографічних, тематичних, краєзнавчих), інформаційних і тематичних оглядів, створених на допомогу навчальній, науковій і професійній діяльності.

Розширенню доступу до бібліографічної продукції бібліотеки сприяють віртуальні виставки – тематичні, персональні, нових надходжень, праць викладачів КДПУ, – що представляє якісно новий підхід до виставкової діяльності. Віртуальні виставки – синтез традиційного книжного й новітнього електронного способів надання інформації – здобули особливу увагу й популярність серед наших користувачів.

Однією з важливих навчаючих і консультативних послуг є створення і розміщення на веб-сайті інструктивно-методичних матеріалів різноманітного призначення. На сайті нашої бібліотеки представлено інструкції користування електронним і традиційним каталогом, рекомендації та приклади оформлення бібліографічного списку літератури. Для науковців вишу надається електронна послуга з визначення класифікаційних індексів УДК і ББК.

Розширити зону бібліотечно-бібліографічного обслуговування за рахунок віддалених користувачів спонукало бібліографів створити «Віртуальну бібліографічну довідку». Бібліографи виконують різноманітні види запитів: адресні, тематичні, фактографічні, уточнюючі. Користувач відправляє свій запит на електронну пошту інформаційно-бібліографічного відділу. Пошук інформації здійснюється бібліографами на основі електронного, традиційного каталогу і картотек та мережі Інтернет. Користувач отримує відповідь на вказану адресу електронної пошти у вигляді бібліографічного списку літератури, яка є у фонді книгозбірні, та списку джерел пошуку інформації (електронні ресурси) в Інтернеті.

Бібліографи головним своїм завданням вважають оперативне надання відповідей на запити віддалених користувачів із забезпеченням надійності та повноти інформації, комплексність обслуговування, що включає надання як бібліографічної, так і повнотекстової інформації, пріоритетне використання електронних ресурсів у задоволенні запитів.

Створено «Архів виконаних довідок» (відповіді на запити користувачів). «Архів виконаних довідок» викладено на веб-сайті, отже, наші користувачі можуть самостійно знайти відповідь на свій запит. Інтенсивність запитів достатньо велика, адже актуальність «Віртуальної бібліографічної довідки» очевидна, – це зручний і оперативний спосіб отримання інформації, що дозволяє значно скоротити час самостійного пошуку та отримати кваліфіковану відповідь провідних фахівців. Особливої популярності «Віртуальна бібліографічна довідка» набула серед студентів, зокрема факультету української філології, психолого-педагогічного факультету.

Ефективною формою диференційованого бібліографічного обслуговування науковців нашого вишу є систематичне забезпечення бібліографічною інформацією у відповідності з науково-дослідними темами кафедр. Технологічною основою бібліографічного інформування кафедр є електронна розсилка інформаційних списків – обов'язковий елемент електронного сервісу.

В умовах обмеження доступу до бібліотечних електронних повнотекстових ресурсів і поступового удосконалення мережевих бібліографічних ресурсів та інтерактивних послуг неодмінним елементом електронного сервісу повинна бути електронна доставка документів (ЕДД).

Послуга ЕДД виконується за дотримання Закону України «Про авторське право та суміжні права». Електронне копіювання документів і доставка копій за допомогою комп'ютерних технологій виконується за замовленнями колективних (бібліотек-посередників) та індивідуальних користувачів бібліотеки КДПУ. Дана послуга дозволяє подолати бар'єри електронного документного обслуговування, підвищити затребуваність і відкритість електронного бібліотечного сервісу.

Бібліотека ВНЗ повинна розвивати форми і методи інформаційної підтримки науки та освіти з метою збереження своєї ролі пріоритетного каналу інформації в даній сфері. Потребують активного розвитку репозитарії та архіви відкритого доступу до наукової інформації.

За активної участі бібліотеки створено інституційний репозитарій – повнотекстовий електронний архів праць викладачів, аспірантів і співробітників КДПУ. Головною метою такого ресурсу є збереження наукової спадщини й відображення у публікаціях результатів наукових досліджень. У світлі останніх державних ініціатив повнота і точність представлених у цьому ресурсі даних набувають життєво важливе значення для ВНЗ.

Сьогодні бібліотеки ВНЗ створюють вебліографічні посібники, свої списки сайтів, навігаторів інтернет-ресурсів, переліки електронних документів віддаленого доступу, «корисних посилань» тощо як загального характеру, так і за профілем вищого навчального закладу. Вони пропонуються до послуг користувачам на сайтах бібліотек.

Використання інформаційних ресурсів Інтернету для задоволення інформаційних запитів – актуальне питання бібліографічної діяльності бібліотеки КДПУ. Отже, в практику роботи увійшов особливий напрям електронного довідково-бібліографічного обслуговування – вебліографія.

На нашу думку, вебліографія – це підходи бібліографів до організації ресурсів Інтернету з метою спрощення пошукової діяльності користувачів глобальної мережі. Вважаємо, що гіпотетично всі ресурси Інтернету можуть бути джерелом задоволення інформаційних запитів користувачів, однак для нашої бібліотеки важливо виокремити ті з них, які будуть «ядром» електронного довідково-бібліографічного обслуговування. Тому першим кроком до ефективного використання електронних ресурсів віддаленого доступу є їх відбір і оцінка відповідно до інформаційних запитів користувачів.

На сайті бібліотеки КДПУ розміщено навігаційну рубрику «Інтернет-ресурси», і для швидкого знаходження ці ресурси відповідно впорядковані та структуровані. Рубрики включають підрубрики, де розміщені гіпертекстові назви інтернет-ресурсів. Бібліографи у електронному довідково-бібліографічному обслуговуванні орієнтуються виключно на якість сайтів. На нашу думку, якісні результати пошуку повинні відповідати трьом критеріям одночасно: вони надходять з веб-сайтів, що заслуговують на довіру і рекомендовані авторитетними бібліотечними фахівцями; містять найсвіжішу наявну інформацію; є абсолютно релевантними запиту.

Отже, комплексний підхід до електронного бібліотечно-бібліографічного обслуговування допомагає створити віртуальну модель бібліотеки КДПУ, розширити сферу її можливостей, залучити нових користувачів, розробити та впровадити інноваційні форми електронних бібліотечних послуг. Безумовно, електронний сервіс має великі перспективи, однак його затребуваність залежить від дотримання низки умов і вимог бібліотечного супроводу: системності, актуальності, унікальності, чіткого читацького й цільового призначення послуг і бібліографічних продуктів, здатних задовольнити інформаційні потреби користувачів, високої якості обслуговування, обов'язковості оновлення, зручності навігації, – що й сприятиме встановленню тривалих і ефективних взаємовідносин з користувачами бібліотеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добко Т. В. Довідково-бібліографічне обслуговування в електронному середовищі: віртуальне чи реальне? / Т. В. Добко // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 4. – С. 11–23.

2. Долгополова Е. Е. Типовые характеристики информационного поведения современного пользователя библиотеки / Е. Е. Долгополова // Научные и технические библиотеки. – 2014. – № 2. – С. 27–34.